

TEGELASKOND, KES KUJUNDAS EESTI RAHVA MUUSEUMI

Piret Õunapuu

Käesolevas artiklis püüan ma anda ülevaate nendest inimestest, kes olid seotud nii Eesti Rahva Muuseumi sünnilooga kui muuseumi väljaarendamisega esimese üheksa aasta jooksul ehk kuni Eesti Vabariigi kehtestamiseni. Need olid inimesed erinevatelt elualadelt ja erinevate suundumustega oma kutsetöös, kõiki neid aga ühendas lugupidamine oma rahva mineviku vastu ja soov seda säilitada tulevastele põlvedele. See oli mõistmine, et ka meie rahva kultuur on midagi, millel on väärtus läbi aja ja see väärtus aastate möödudes ei kahane, vaid aina kasvab.

Artiklis on kasutatud põhiliselt ERMi arhiivimaterjale ja tihti viidatud ka kahele seni ilmunud pikemale muuseumi varasemat ajalugu käsitlevale artiklile Ferdinand Leinbocki (Linnus) (1934) ja Ants Viirese (2001) sulest. Ilma otseselt viitamata on isikute tuvastamiseks kasutatud mitmeid teatmeteoseid, neist enim *Eesti biograafilist leksikoni* (1926–1929) ja *Eesti biograafilise leksikoni täienduskõidet* (1940).

Eesti Rahva Muuseumi sünnilugu on olnud pikk ja vaevaline. Esimesed mõtted oma “eesti muuseumi” asutamise kohta öeldi avalikult välja juba 1860. aastate lõpus ja ometi sai mõte teoks alles rohkem kui nelikümmend aastat hiljem. Siinkohal võiks kehtida vanaõna, et algul ei saa vedama ja pärast ei saa pidama.

Kõigepealt vedama saamisest. Eksisteerisid meil ju mõned muuseumid, mis olid eelkõige baltisaksa ringkondade rangelt akadeemilised kogud. Tavalisel eestlasel polnud neist aimugi. Kuni 1860. aastateni oli ühiskonna areng olnud aeglane ja väheste muutustega ning 19. sajandi kolmandal veerandil oli Eestimaal järsult ja kiiresti kõik teisiti. Oli sündinud eesti rahvas kui natsioon ja see tõi omakorda kaasa kogu eesti ühiskonna teisenemise. Püüdluseks sai eestlaste

tõus kultuurrahva tasemele. Loomulikult ei läinud kõik kohe ja igal pool libedalt, siiski toimus lühikese aja jooksul väga palju olulise tähtsusega kultuurisündmusi. Need ei olnud enam mingi ühe väikese ringkonna sisemised ettevõtmised, vaid eesti rahva asi, mida ajada. Olulisemad neist olid vahest Eesti Postimees (1864), Estonia ja Vanemuise seltsid (1865), laulupidu (1869), põllumeeste seltsid (alates 1870) jne. Selles kontekstis oli endastmõistetav, et tekkis ka mõte oma eesti muuseumist. Ometi ei saanud muuseumist, erinevalt eelmainituist, tol ajal asja.

Esimised muuseumimõtte välja ütlejad olid Helme ja Tarvastu koolmeistrid Märt Jakobson ja Jaan Adamson, kes koos Tarvastu vallakohtuniku Mats Alveriga käisid 1866. aastal “eestirahva saadikutena” keisripaarile hõbepulmadeks õnne soovimas. Pealinnas avanes neil võimalus käia ka Peterburi Teaduste Akadeemia etnograafiamuuseumis, mis jättis sügava mulje ja mõjus innustava eeskujuna. Nii rääkis Märt Jakobson muuseumi loomisest juba samal aastal oma reisikirjas ja suuliselt ütles selle välja Jaan Adamson meie esimesel laulupeol. Esimene neist avaldustest on fakt, teine on aga legendi tasemel (Viires 2001: 289–290).

Sealt edasi peab aga kahetsusega nentima, et erilist indu muuseumi rajamiseks ei olnud. Üldiselt tekitasid muuseumivaimustuse puhanguid meie ärksamate meeste hulgas eelkõige Soomes nähtud sellesisulise töö tulemused. Said ju suguvennad soomlased, kelle poole meie esimesed haritlased suure lugupidamisega vaatasid, sellega hakkama. Neil olid alates 1860. aastatest agarad vaidlused rahvusliku muuseumi üle nii akadeemilistes ringkondades, ajakirjanduses kui ka valitsuses. Üliõpilaskonna seas käis hoogne vanavarakogumine. Kõike seda aga kroonis erinevate instantside ühendamine Soome Rahvusmuuseumiks 1893. aastal ja sellele tolle aja kontekstis suurepärase hoone valmimine uue sajandi alguses (Kopisto 1981).

Eestimaal olid küll üksikud agarad muuseumimõtte pooldajad, näiteks Aleksander Mohrfeldt, kes Eesti Üliõpilaste Seltsi (EÜS) kodukorra koostajana kirjutas sinna sisse ka “vanavarakogu”. Mõtet olid lubanud igati toetada ka Jakob Hurt ja Andreas Kurrikoff, kes “Eesti muuseumi” asutamist “väga tähtjaks” ja “kiiduväärseks” pidasid (Viires 2001: 295). Ometi läks nii, et 1887. aastal juhtus Oskar Kallasega EÜSis see kuulus kulbilugu, mida teab iga inimene, kellel

Eesti Rahva Muuseumi ajaloost natukenegi aimu on.¹ Oskar Kallas oli ka esimene mees, kelle vaimustus Soomes nähtud vanavarakogumisest kodumaal üle ei läinud, vaid aina kasvas. Tagasi Eestis olles püüdis ta muuseumimõtet propageerida nii Saaremaa Tundmaõppimise Seltsis kui Õpetatud Eesti Seltsis, kuid nagu ta ise on kirjutanud, ilma igasuguste tulemusteta. Jakob Hurda sünnipäeval 1889. aastal tõstas ta küsimuse, et lisaks suulisele vanavarale võiks ka esemelist vanavara korjata, kuid see mõte ei leidnud erilist kõlapinda (Kallas 1923). Ometi võiks arvata, et sellisel sünnipäeval oli just eesti vaimueliit koos. Jakob Hurta ennast ei saa küll kuidagi süüdistada, et ta oleks ainelise vanavara kogumisse leigelt suhtunud. Seoses 1896. aastal Riias toimunud X ülevenemaalise arheoloogiakongressi ettevalmistamisega avaldas ta 1894. aastal korjandust toetavaid üleskutseid ajalehtedes, rõhutades, et pärast näitust Riia kongressil tuuakse esemed Tartusse tagasi, kus nad “üheks iseäraliseks Eesti muuseumiks ehk muinasaja teaduse tagavaraks kokku seatakse, uurijatele abinõuaks ja ajaloo armastajatele nägemiseks” (Viires 2001: 298). Tegelikult oli Õpetatud Eesti Seltsi korraldatud vanavarakogumine ajendatud konkreetset soovist Riia näitusel välja paista, aga mitte suurest innust eesti rahvale muuseumi teha. Et aga esinemine vanavarakoguga Riias ebaõnnestus ehk teisisõnu, mingit erilist tähelepanu ei äratanud, vaibus ka vanavaravaimustus.

Ükskõikselt suhtusid muuseumisse muidu edumeelsed EÜSi liikmed. O. Kallas tegi 1891. aasta sügisel EÜSi konvendile ettepaneku, et liikmed maksku mõni rubla aastas muuseumi asutamise heaks, kuid nagu ta kirjutas oma päevaraamatus: “... kõigil pääle mõne oli vabandus “palju lapsi, vähe leiba” ja muuseumi asutamine jäi nõuks. Oh Eesti vaimustust! Ma ei ole asja veel jätnud, kui ta ka kaugemale on lükatud. Esialgu korjan seltsi liikmete nimesid, kes vilistlaspõlves põhjuskapitali hääks vähemalt 5 rbl. aastas maksta lubavad...

---

¹ Oskar Kallas on ise meenutanud, et esimesi muuseumiesemeid nägi ta EÜSis, kuhu oli toodud muuseumi tarvis supikulp, paar viiske ja piip. Viimase kohta polnud küll teada, kas see oli mahaunustatud eraomand või asjalik vanavara. Viiskudele ja supikulbile oli aga tollaegses EÜSis veel teine ja praktilisem ülesanne antud: nende abiga võis rebastele “muuseumi” näidates nalja teha ja kes selle vaimurikkusest aru ei jaksanud saada, selle nüridust lubati nimetatud kulbitäie lahutatud õllega parandada (Kallas 1923).

Mis ei võiks me mitteühendatud jõuga teha: 200 eesti sugu üliõpilast on Tartus, neist 25 meie seltsis ja nende seas ei saa ka üksmeelset ettevõtet läbi viia” (OK. Päevik, 1 37). Seltsikaaslaste suhtumist muuseumisse näitab ka irooniline märkus Kallasele, mida ta veel aastaid hiljem meenutab: “Sina ka oma kolude koguga, see on just kui oleksime näitemüügilt elevanti võitnud: pane vaht juurde, sööda ja ehita tall ka” (Kallas 1923).

Mis oli see põhjus, et teiste eesti rahvast ühendavate ja kultuurilises vallas oluliste tegurite kõrval eesti muuseum vedu ei tahtnud võtta? Ilmselt ei ole sellele ühte ja ainuõiget vastust. Tolle aja haritlaskonna püüdlused olid suunatud selgepiirilisemate kultuurivaldkondade poole. Rahvakultuur oma talupoeglikus laadis oli täies elujõus. Paljudes paikades käidi veel rahvariietes kui mitte enam iga päev, siis vanad inimesed kirikus ikka. Suur osa eesti rahvast elaski veel nagu muuseumis. Tegelikult oli see ju vana aja meenutus, millest püüti lahti saada ja parema ning kultuursema tuleviku nimel saadeti poegi linna kooli. Kõik oli veel nii ehe ja igapäevane ega olnud niisugust tunnet, et sellel igapäeva-asjal ka mingi väärtus võiks olla. A. Viires peab põhjuseks, miks muuseumi loomine ebaõnnestus, organisatsioonilist killustatust ja majanduslike võimaluste puudumist (Viires 2001: 264). Kindlasti oli ka see oluline, kuid mina paneksin esikohale laia üldsuse, sealhulgas ka haritlaskonna suhtumise. Aeg ei olnud veel käes. Jakob Hurt suutis suunata sajad inimesed koguma rahvaluulet, meie suulise vanavara tähtsus oli selge ja rahvaluulekogu tänu Hurda väsimatule tööle enneolematu. Hea eeltöö mõistmaks rahvaluulet ja innustamaks selle kogumist oli teinud *Kalevipoja* ilmumine 1857.–61. aastal. Ainelise vanavara aeg tuli hiljem. Ja mitte ainult meil Eestis, vaid nii oli läinud varem ka mujal Euroopas.

See aeg jõudis peale Eesti Rahva Muuseumi ametlikku asutamist 1909. aastal. Seni vaid üksikute inimeste südameasjast – eesti muuseumist sai nimele vastavalt Eesti rahva muuseum. Siinkohal paar sõna ka muuseumi nime valikust. Asutati ju muuseum eelkõige Hurda kogude hoiupaigaks, aga juba algusest peale oli see nagu ettekäanne leidmaks põhjust Eesti muuseumi jaoks. Pärast Hurda matust toimunud koosolekul otsustati küll “Hurta museum elusse kutsuda”, kuid peagi sai vastavalt kavandatavale töö hulgalolevale valitud ka laiem nimi – Eesti Rahva Muuseum. Tolleaegses keeles taotles see umbes

Eesti rahvusmuuseumi tähendust (Leinbock 1934: 4–5). Tegelikult sai aga ERMist paari aastaga just Eesti rahva “oma muuseum”, see oma eesti asi, mida ajada. Eelkõige teadvustas muuseumi tähtsust kultuurilises kontekstis muidugi edumeelne haritlaskond. Muuseumi sünni juures Hurda matusepäeval 17. jaanuaril 1907 oli koos tollase Eesti vaimueliit. Koosolekut juhatas ajakirjanik Jaan Tõnisson, muuseumi asutamise mõtte ütles välja pastor Villem Reiman, muuseumi ettevalmistamise toimkonda valiti lisaks neile ja Jakob Hurda poegadele pastorile Rudolfile ja vabrikudirektorile Maxile vanavarakoguja ja muuseumitöötaja Moskvast Aleksander Põrk, Hurda lähedasemaid sõpru arstiteadlane ja hilisem Tartu Ülikooli rektor Heinrich Koppel, pastor ja hilisem rahvaluuleprofessor Matthias Johann Eisen, kunstnikud Kristjan Raud ja Hans Laipmann (Ants Laikmaa), Hurda kälimees pastor Johannes Kerg, pedagoog ja keeleteadlane Kaarel Leetberg, pastor, luuletaja ja kultuuriloolane Martin Lipp, helilooja, muusikapedagoog, koorijuht ja *Postimehe* muusikaarvustaja Aleksander Sprenk-Läte, loomulikult kooliõpetaja dr Oskar Kallas ja lõpuks prof Kaarle Krohn Soomest kui Hurda kogude tegelik hooldaja peale Hurda surma. Muuseumi ettevalmistava tööga ei tegelenud siiski mitte kõik toimkonna liikmed, sest osa neist ei elanud Eestis. Ainukestena jäid ka hilisemast muuseumi toetamisest kõrvale tol ajal Peterburis koduõpetajana töötanud K. Leetberg ja A. Läte, kes ka hiljem Eesti Rahva Muuseumi liikmeks ei astunud. Teistest toimkonna liikmetest said kõigist varem või hiljem ERMi liikmed. Põhilise ettevalmistustöö muuseumi põhikirja koostamisel tegi ilmselt Oskar Kallas koos Jaan Tõnissoni ja Villem Reimaniga. Pärast mitmeid ümbertegemisi kinnitas selle lõpuks 19. detsembril 1908 Liivimaa kuberner Svegintsov (Leinbock 1934: 5). Tulevase muuseumi tegevussuuna sätestab põhikiri järgmiselt: “Museumis leiavad kõigepäält aset Jakob Hurt’i teaduslised kogud ja kõik, mis tema mälestusega ühendatud on. Rahva Museumisse kogutakse kõikisugused rahvateadlised sõnalised ja asjalised mälestused: rahvaluule, kohanimed, keeleteaduslised ained, rahva muusika, rahva laulud, rahva kunstitooted, rahvariided, ehted, tööriistad, tarbeasjad j.m. Museum korjab kunstitooteid, trükiteoseid ja käsikirjalisi aineid Eesti rahva edenemisekäigu kohta endisest ja käesolevast ajast. Ühisus asutab täieliku raamatukogu. Ühisus paneb koosolekuid, läbirääkimisi, ettelugemisi, kursuseid, näitusi ja õpetlikka tee-

kondasid toime ja määrab abirahasid ja auupalkasid rahvateaduslikeks otstarveteks. Ühisus edendab kõiksugu oma tegevusepõldu puutuvat kirjandust” (*Eesti Rahva Muuseumi põhjuskiri*. 1909: 4–5). Nagu näha, oli siin plaani võetud tegemist tõelise rahvusmuuseumi jagu. Tegelikuses puudusid eesmärkide elluviimiseks nii majanduslikud võimalused kui inimesed.

Põhikiri sätestas ka ERMi liikmeskonna: 1) tegevliikmed, 2) toetajad liikmed 3) kirjavahetajad liikmed ja 4) auliikmed. Liikmemaksuks sai 3 rubla aastas ja kes maksis korraga 15 aasta liikmemaksu, see arvati eluaegseks toetajaliikmeks. Ühisuse otsustavaks organiks sai tegevliikmete kogu, kelle ülesandeks oli muuhulgas ka toimkondade ja juhatuse valimine. Tegevliikmete kogusse hakkas kuuluma 21 liiget, kellest igal aastal lahkus üks kolmandik ja nende asemele valiti uued toetajaliikmete hulgast. Juhatus oli 12-liikmeline ja tema ülesandeks sai korraldada põhikirja ja tegevliikmete kogu otsuste alusel ühisuse asju ja olla tema seaduslik asemik. Tegevliikmete kogu esimesed liikmed valis Bergmanni Abiraha valitsus, kes oli võtnud kohustuse Hurda pärandatud vanavara kuni Eesti Rahva Muuseumi asutamiseni hoida (*Eesti Rahva Muuseumi põhjuskiri*. 1909: 6–8). Selline laiaulatusliku liikmeskonna eeldamine näitas, et põhikirja koostajad olid kindlad, et muuseumile jätkub nii tegijaid kui toetajaid.

Võrreldes ärkamisajaga, oli muutunud suhe rahvakultuuri. Traditsiooniline talurahvakultuur oli hakanud kiiresti kaduma, järjest erinevamate valdkondades olid maad võtnud uued ja moodsad ilmingud. Enam ei käinud keegi rahvariietes ja putru ei söödud puukaustist. Oli tekkinud ajaline distants, mis aitas väärtustada vana asja. Enam ei olnud ainelise vanavara väärtuse mõistmine üksikute privileeg, vaid selge igale vähegi haritud inimesele. Muuseumi ülesandeks sai seda tõsiasja rahva teadvusesse viia ja siin oli erakordselt tähtis osa just nende isiksustel, kes asja vedama hakkasid.

Bergmanni Abiraha valis tegevliikmete kogusse järgmised liikmed: Jakob Hurda lesk Eugenie Hurt Peterburist, Peterburi Kunstide Akadeemia akadeemik kujur Amandus Adamson Paldiskist, tol ajal advokaat Riias Jüri Jaakson (hilisem kohtuminister ja riigivanem), tol ajal veel pangaametnik, hiljem Tartu ülikooli eesti keele lektor Jaan Jõgever, Tallinna linnapea Voldemar Lender, suurkaupmees ja laevaomanik Johan Linde Pärnust, Jakob Hurda väimees pastor

Aleksander Mohrfeldt Tallinnast, arst Heinrich Rosenthal Tallinnast, vabrikuametnik Johannes Strandberg Türilt, preester Karp Usstav Tailovost, kujur August Weizenberg Peterburist ja lisaks neile ka varem muuseumi moodustamise toimkonda kuulunud M. Hurt Kiievist, M. J. Eisen Kroonlinnast, O. Kallas Tartust, J. Kerg Valgast, M. Lipp Nõost, H. Koppel Tartust, H. Laipmann Viiburist, Kr. Raud Tartust, V. Reiman Kolga-Jaanist ning J. Tõnisson Tartust. Kutse osaleda sai ka luuletaja Friedrich Kuhlbars, kes aga ei võtnud kutset vastu. Eestlastele iseloomulikult löid tegevliikmete valimise juures lõkkele ka isiklikud vastuolud. Nimelt seadis meditsiinidoktor Peeter Hellat, keda tegevliikmete kogusse kutsuti, tingimuseks, et ta võtab ainult siis kutse vastu, kui Jaan Tõnissoni juhatajaks ega juhatusse ei valita. Sellele seisukohale otsustati vastata, et “Muuseumi tegevliikmete kogu ei arva mitte võimalikuks enese õigust juhatusse liikmete valimise kohta kitsendada lasta, pääleegi on Museum teaduslik asutus ja ei vaata oma tööliste poliitikalise seisukoha pääle” (Protokollid I, 1 2). Selline seisukohavõtt kohe muuseumi loomise juures oli igati mõistlik. P. Hellat kirjutas hiljem omakorda protesti ja asja arutatati veel korduvalt (Protokollid I, 1 13).

Tegevliikmete valikust oli eeldada, et kõik need inimesed ei haka tõsimeelselt muuseumi tegevust suunama, sest neil ei ole selleks aega ega ka võimalusi. Üle poolte liikmetest oli väljastpoolt Tartut ja suur osa ka väljastpoolt Eestit. Ilmselt oli sellise valiku põhjus hoopis soov katta väärikate liikmetega sellised paigad nagu Peterburi ja Riia, kus eestlaste seas muuseumimõtet tutvustada.

Nii ilmusid esimesele põhikirjajärgsele koosolekule 14. aprillil 1909, mida hiljem ka muuseumi asutamise päevaks on hakatud pidama, J. Jõgever, O. Kallas, J. Kerg, H. Koppel, V. Lender, M. Lipp, A. Mohrfeldt, V. Reiman, H. Rosenthal ja J. Tõnisson. Külalistena olid tulnud Valgast kooliõpetaja Mihkelson, Pärnust seal gümnaasiumiõpetaja ametit pidav Johan Köpp ja proviisor Johannes Kaart Tartust.

Koosolek valis muuseumi juhatusse järgmised liikmed: O. Kallas, Kr. Raud, J. Tõnisson, J. Jõgever, J. Kaart, R. Hurt, H. Rosenthal, Karl Menning, Reinhold Pöld, Paula Koppel ja August Kitzberg. Nagu näha, on tegelaskond jälle muutunud. Tuumik Oskar Kallase, Kristjan Raua, Jaan Jõgeveri ja Jaan Tõnissoni näol jääb samaks, on aga liitunud aktiivsed seltskonnategelased Vanemuise teatri direktor

ja näitejuht Menning ning tollane Liivimaa Hüpoteeği Seltsi arhiivaar Kitzberg. Aasta lõpus valiti juhatusse juurde veel Jakob Ilves (Protokollid I, l. 16). F. Leinbocki muuseumi ajaloo ülevaates on juhatuse liikmena kirjas Heinrich Põld (1934: 6), kuid siin on ilmselt tegemist eksitava veaga. Muuseumi protokolliraamatus võib esimesel koosolekul osalejate nimeses J. Jõgeveri hoogsa käekirja tõttu eksida, kuid juba järgmise koosoleku protokollis on selgelt kirjas Reinhold Põld, kes oli Laenu Ühisuse pangaametnik Tartus.

Vaidlused selle üle, milline peaks olema tulevane muuseum, olid ägedad ja sisutihedad. Kokkuvõtvalt võiks öelda, et tegemist oli kahe suunaga, milles Jaan Tõnisson esindas rohkem rahvalikkust ja Kallase-Reimani suund oli tõsiteaduslikkuse poole. Nimelt soovitas Tõnisson teadusliku raamatukogu kõrvale soetada ka rahvaraamatukogu ja luua selline uuema kunsti osakond, mida ühest linnast teise saata nagu liikuvat näitust. Otsustati siiski äärmiselt piiratud rahaliste võimaluste juures tegeleda eelkõige esmatahtsa kogumistööga ja eestikeelse ning eestlastesse puutuva raamatukogu korraldamisega EÜSi raamatukogu baasil (Protokollid I, l 2–4).

Koosoleku lõpul tegi O. Kallas teatavaks muuseumi varandusliku seis: Bergmanni Abiraha käest saadud dr Hurda vanavara, Bergmanni Abiraha poolt juurde korjatud vanavara, kingitud oli üks tinapeeker ning proviisor Kaart oli kinkinud 3 rubla, ärimees Linde 90 rubla ning Bergmanni Abiraha 100 rubla (Protokollid I, l 4). Siinkohal tuleb märkida, et Bergmanni Abiraha esimees oli tol ajal O. Kallas, nii et põhiliselt oli selle organisatsiooni töö ja abi taga tema isik.

Järgmisel päeval toimunud juhatuse koosolekul arvati muuseumi esimeseks ülesandeks esemelise vanavara korjamine. Sõnaline vanavara ehk siis Hurda elutöö jätkamine arvati rohkem Eesti Kirjanduse Seltsi ja rahvaviiside kogumine Eesti Üliõpilaste Seltsi tegevusvaldkonda kuuluvaks (Protokollid I, l 5). Mõlema organisatsiooniga otsustas aga muuseum koostööd teha. See ei saanudki teisiti olla, sest nende liikmeskond kattus suuresti.

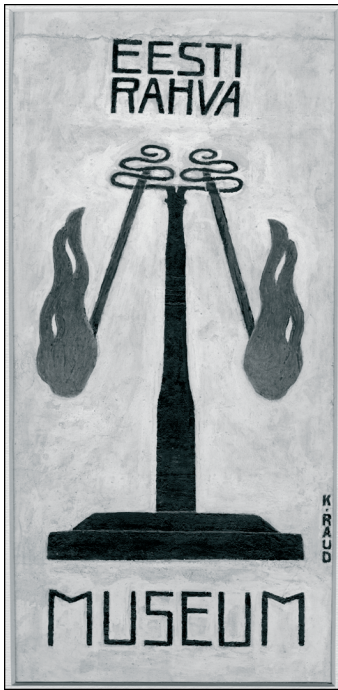
Juhatus jagas ka ametid: esimeheks valiti O. Kallas ja tema abiks K. Menning, kassahoidjaks sai R. Põld ja kirjatoimetajaks A. Kitzberg. Samas valiti ka esimesed toimkonnad. Neist kõige olulisem oli korjamistoimkond, kuhu kuulusid Kr. Raud, K. Menning, P. Koppel, J. Ilves. Toimkonna kokkukutsujaks määrati Menning. Korteritoim-

konda valiti Menning ning Kaart ja liikmete vastuvõtmise toimkonda Jõgever, Põld ja Kitzberg. Toimkonna kokkukutsujaks oli Põld (Protokollid I, 16–8).

Muuseumi juhatuse soov oli, et Aleksander Põrk, kes omal ajal ka muuseumi ettevalmistavasse toimkonda oli valitud, hakkaks muuseumi kuraatoriks. Tol ajal töötas A. Põrk Moskvas ülikooli kunstiajaloo õppetooli assistendina ja sealse Aleksander III nimelise kunstimuuseumi konservaatorina ning oli nii ilmselt esimene eestlasest professionaalne muuseumitöötaja (Põrk). A. Kitzbergi kirja peale vastas ta aga, et “temal olla veel vaja enne vaikselt ja vagusi tööd teha, kui midagi jäädavalt käsile võib võtta. Eeltööd loodab ta ka kodumaalt kaugel teha võima” (Protokollid I, 19). Ometi ütles ta ära ka 1913. aastal ERMi usaldusmeheks olemisest Moskvas (Protokollid I, 186). Samuti ei olnud ta mingil juhul nõus oma korjatud vanavara ERMile andma, vaid tahtis seda ainult enesele hoida (Korjamise toimekonna protokollid: 20).

Esimese suve tööks kujunes vanavara korjamise organiseerimine. Hoolimata sellest, et korjamistoimkonna kokkukutsujaks sai Menning, oli Kristjan Raud see, kes asus kogumistööd organiseerima ja tegi ära suure osa praktilisest ettevalmistustööst. Kevadel oli ta käinud Helsingis ja Soome Rahvusmuuseumist kaasa toonud mitmesuguseid trükitud materjale nagu nimekirjad, blanketid jm, et neid Eesti Rahva Muuseumi paberimajanduse sisseeadmisel eeskujuks võtta (Protokollid I, 19). Samuti kirjutas ta ajalehtedele kogumisele õhutavaid teateid ja jagas korjajatele õpetussõnu. A. Kitzberg andis esimestele korjajatele kaasa oma allkirjaga tunnistused ja kassapidaja R. Põld 100 rubla raha (Protokollid I, 110). Esimesed kogumismatkale minejad olid kunstnik Nikolai Triik ja üliõpilane Eduard Pedak Iisaku kihelkonda ning kunstnik Aleksander Uurits ja üliõpilane Karl Grau Kodavere ja Torma kihelkonda. Korjajad tõid lisaks oma kogutud esemetele kaasa ka 121 asja 57 kinkijalt. Teisi teid pidi oli muuseumisse jõudnud veel 30 eset 11 inimeselt (Protokollid I, 117). Sügisel toimunud juhatuse koosolekul otsustati “Härra Rauale korjamise ja korjamise töö juhendamise eest tänu avaldada. Tema peaks ka, kui ainuke selleks praegu sünnis mees, korjamise tööd edaspidi juhendama ja korraldama” (Protokollid I, 118). Nii sai Rauast korjamistoimkonna esimees, kellenä ta ka muuseumi ajalukku on läinud.

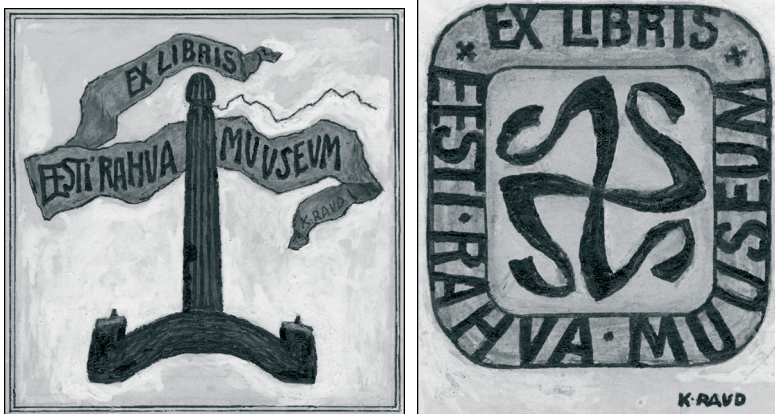

Joonis 1. Eesti Rahva Muuseumi märgi kavand. Kristjan Raud. Tušijoonis. ERM K 2125.

töö, mille küljes mitmeti Eesti tuleviku küsimus ripub. Meie rahvuslase kultura võimalus seisab otsekoheses ühenduses muuseumi mõtte teokstegemisega”.

Ei olnud muuseumi mõtte rahvani viimine sugugi hõlbus ja seda suurem pidi olema tegijate ind, et sellega ka teisi nakatada. Tagantjärele on Kristjan Raud 1928. aastal seda aega meenutanud: “Peotäis haritlasi, kamalutäis maakooliõpetajaid, ringike üliõpilasi, mõned agarad käsitöölised ja salk luulelisema loomuga seltskonnadaame oligi kõik, kelle keskel plaane peeti ja algatusi tehti. Väljaspool neid võtsid tuld terased kooliõpilased ja hulk iseõppijaid “katusekambritest”, kelle ideelisus otsis veel puhast teed haridusvalguse kaunite värvate poole... Enamikku tuli kaua kütta, enne kui soojaks läks. Aga mis seal parata, kitsa elu väiklaselt omakasupüüdlikke inimesi

Tänu Kr. Raua isikule ja tema tihedatele sõprussidemetele teiste Eesti kunstnikega sai ta juba muuseumi algaastatel muuseumimõtte toetajateks ja vanavara korjajateks nii tuntud kunstnikke kui kunstiõpilasi. Isiklik eeskuju annab alati kõige paremini ettevõtmistele hoogu. Kristjan Rauda ennast innustas ja tiivustas usk, et muuseumi rajamise töö väärib tegijat. Raud ei olnud iseloomult jutukas ega elav, vaid rohkem endasse süvenenud, mõtteid kaaluv ja sageli abituseni sõnakehv (Kangro-Pool 1961: 69). Kuid muuseumi puhul ulatub Kr. Raua sõnavõttude arv umbes 80-ni, sinna hulka kuuluvad ka aruanded kogumise tulemustest ja üleskutsed maakondlikes ajalehtedes (Kangro-Pool 1961: 78). Nii kirjutas ta 1909. aastal *Postimehes* muuseumi loomise kohta: “Eesti Rahva Museum alustab oma tegevust. Laialine töö määratu suure tähtsusega seisab ta ees,

Joonised 2–3. ERMi eksliibrise kavandid. Kristjan Raud. Tušijoonised. ERM K 3147, 3150.

ei vaimusta ju kunagi miski peale omakasu... Tagant järele ei tule siiski nuriseda, kuna me ainuüksi viimase viie aasta (1909–1913) jooksul kogusime ikkagi üle 14 000 eseme. Sellist asja ei tunne vist ühegi rahva ühegi muuseumi ajalugu! Ma ei tea, kust see hoog tuli, kuid järsku oli pooldajaid sadade viisi ja ma mäletan nende säravaid silmi tänaseni. Noorsoo tõusev hoog on nagu mõistatus... Kuid muidugi oli vaja tugevat lõõtsa ja lõõtsatõmbajaid. Mõtlen nimelt nendele, kes muidu ikka omakasule mõtlesid, kuid siiski ka muuseumile appi tulid. Mis neid tiivustas? Kas mitte erutumine mõnest niisugusest tõukest, milles kaudset kasu tundus. Kas või kahjurõõmugi kujul? Arvan, et viimases peitub osa tõtt. Sest need inimesed läksid kergesti kohevile, kui neis usku elustati, et muuseum tähendab ka uut võitu saksa mõjuvõimu üle ja meie rahva tõusu. Nad andsid siis muheledes kingitusi küll muuseumile otse, küll loteriidele, mille tulud muuseumile tulid, et “küll me veel näeme!” Mulle näib, et sakslaste mõjuvõimu vähendamise tahe tõi muuseumi rajamisele rahva keskest rohkem abivägesid kui sisemine vaimne vajadus selle kultuuri-asutuse järele. Iga vähemagi ideelise asja pidi inimestele suupäraseks tegema ja pähe tuupima” (Kangro-Pool 1961: 80–81). Ilmselt oli Kristjan Raua rohkemgi õigus, kui meile meeldiks tunnistada. Oli siis muuseumile kaasaitamise tagasundijaks kahjurõõm või üle-

Joonis 4. ERMi pitsati kavand. Kristjan Raud. Tušijoonis. ERM K 3149.

trumpamise soov, oskas Eesti Rahva Muuseum seda kõike oma kasuks ja hüvanguks ära kasutada, et aga muuseumi kogusid kasvatada ja eesti asja edendada.

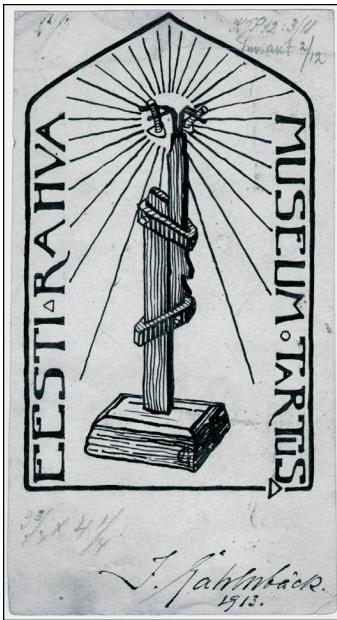
Päris algusest peale oli muuseumil tagasiside kõigi inimestega, kes olid muuseumi toetanud kas rahaliselt või esemetega. Alates 1911. aastast hakkasid ilmuma muuseumi aruanded, kus lisaks muuseumi tegevusülevaadetele avaldati 1912. aastast ka ERMi liikmete nimekiri ning olid ära toodud nimeliselt kõik kingitused muuseumile. Näiteks trükiti 1913. aastal muuseumi tegevuse ülevaadet 1912. aasta kohta 10 000 eksemplari, mida saadeti inimestele, kes olid ERMi toetanud. Inimestele ju meeldib oma nime trükituna näha ja kindlasti oli see väga hea viis üha uusi toetajaid saada. Lisaks aruannetele trükiti veel samal aastal 10 000 lendlehte maal korrajate poolt laiali jagamiseks ja 13 000 eksemplari linnades levitamiseks. Muuseumi põhikirjast anti välja juba neljas trükk (*Eesti Rahva Muuseum 1913*. 1914: 5, 7). Kogu see aktiivne trükitegevus oli suunatud sellele, et muuseumit eestlaste teadvusesse viia. Oskar Kallas küsis oma aruandekõnes 7. aprillil 1912, kui muuseum oli just kolmeaastaseks saanud: “Kas on sellel kihutusetööl, muust vähemast kõnelemata, tagajärjesid olnud? On! Muuseumi mõte on rahva seas tuttavamaks hakanud saama. Seda näitavad iseäranis vähemad asjakingitused, mida terve talve jooksul on tulnud. Tuntakse juba enam ja enam, et Muuseum nendele kõige õigemaks panipaigaks on” (*Eesti Rahva Muuseumi 1911. aasta tegevuse ülevaade*. 1912: 2). ERMi populaarsust rahva hulgas näitab tõsiasi, et ka üleüldistel koosolekutel Vanemuises olid koos peale juhatuse ja tegevliikmete veel umbes paarsada külalist (Protokollid I, 1 32). Kõik nad olid tulnud õhtul kell üheksa koosolekule, et teada saada, kuidas muuseumil läheb, sest muuseum tundus olevat kõigi ühine asi.

Esimese paari aastaga oli selge, et valitud kurss ja vahendid on õiged, ning see andis indu järjest laiendada muuseumi tutvustamist nii pidusid korraldades, kanarbikku müües, põllutöönaütustel osale-

des jne. 1911. aastal loodi selleks ka eraldi lilleümüügi-, hilisem pidu-
toimkond, kelle ülesandeks sai otseselt muuseumi tutvustamine
suurtel rahvapüüdel ja ka eraldi ürituste korraldamine. Muuseumi
peod saidki oluliseks sissetulekuallikaks ja peo tuludest annetati
mingi osa ERMile. Pidude korraldajateks olid tihti üliõpilasorgani-
satsioonid nii Tartus kui Tallinnas. Üks kõmulisem pidu oli 1. märtsil
1914 Vanemuises, kus Miina Hermanni (Härma) ja Ansomardi
“Murueide tütar” üliõpilaste segakoori toetusel ette kanti. Solistid
olid pr Virkhaus-Saks, üliõpilased Saebelmann ja Raudsepp; näite-
juht A. Simm ja muusikajuht J. Aavik. Esimesel ettekandel jäid pal-
jud ilma piletitä ja seetõttu korraldati pidu ka 25. märtsil, mil samuti
oli saal puupüsti täis. Hea kordaminek vaimustas noori tegijaid ja
otsustati ka Tallinnas selline pidu korraldada. Nii toimuski Tallinnas
Estonias 18. aprillil “Murueide tütre” ettekanne ja 19. aprillil üliõpi-
laste koori kontsert J. Simmi juhatusel, kes selleks spetsiaalselt Ber-
liinist koju oli sõitnud. „Murueide tütre“ ettekandel kasutati ka muu-
seumi kogudest pärit asju ja riideid, et sellega elavalt muuseumi
püüdeid edastada (*Eesti Rahva Museum 1914*. 1915: 15). Autorid
M. Hermann ja Ansomardi ei võtnud muuseumilt tasu ja valiti hil-
jem selle eest eluaegseteks liikmeteks. Pidude sissetulek oli üle
1000 rubla.

O. Kallase ettepanekul loodi 1913. aastal lisaks kõnetoimkond,
kus olid eriti aktiivsed kihutuskõnede pidajad üliõpilased A. Tõlla-
sepp ja V. Ernits.

Oluliseks muuseumi sissetulekuallikaks sai Eesti Rahva Muu-
seumi liikmemaks. Liikmemaksud moodustasid esimestel aastatel
peaaegu poole kõigist tuludest (Leinbock1934: 16). Liikmeskond
omakorda näitas seda osa eestlastest, kelle jaoks muuseumi edene-
mine oluline oli ja kes selle nimel lisaks moraalsele toetusele olid
nõus ka raha välja käima. Suur osa liikmetest olidki need inimesed,
kes olid ka kohapealsed korjajad ja usaldusmehed ning muidugi olid
nende hulgas ka tegevliikmed. Liikmete vastuvõtu toimkond pidas
oma esimese koosoleku 17. augustil 1909, kus esimesed 14 liiget
vastu võeti. Esimeseks ERMi liikmeks sai notar G. Seen Viljandist,
kes kohe 45 rubla maksis ja seega ka eluaegse liikme staatuse oman-
das (E.R.M. 1909–1016, 1 2). Kahjuks ei saanud temast aga järjepi-
devat muuseumi toetajat ja kui muuseum hiljem palus teda endale
usaldusmeheks Viljandis, siis vastas ta eitavalt (Protokollid I, 1 86).

Joonis 5. ERMi sümbolmärgi kavand. Johannes Gahlnbäck 1913. Tušijoonis. ERM K 4676.

ERMi arhiivis on Eesti Rahva Muuseumi liikmete nimekiri, kuhu kanti sisse kõik liikmed ning kus viimased sissekanded on tehtud veebruaris 1917 (E.R.M. 1909–1016; Liikmete nimekiri, kes vastu võetud 1909–1924). See on ilmselt kõige otsesem allikas nende inimeste kohta, kes sellel ajavahemikul muuseumi liikmeks olid astunud. Nimekirjast on võimalik leida andmed elukoha ja ameti kohta liikmeks astumise ajal ja samuti liikmemaksude laekumise kohta. Kokku on nimekirjas kaheksa ja poole aasta jooksul 707 liiget. Neist 489 liikmel on ära toodud ka amet, mis annab siiski võimaluse teha järeldusi nende inimeste tegevusvaldkondade kohta, kes muuseumit toetasid. Samas annab see ka hea ülevaate haritud eestlaskonnast. Kõige rohkem oli muuseumi liikmete hulgas haridustegelasi, kelle hulka kuulusid nii kooliõpetajad kui juhatajad ning inspektorid, kokku oli neid 70. Järgnesid kõrgema hariduse poole pürgijad ehk üliõpilased, keda oli 47 ja ainult üks liige on ennast kooliõpilasena kirja pannud. Kirikutegelasi nagu õpetajaid, preestreid ja kõstreid oli kokku 40. Suhteliselt suur oli ametnike hulk, sest see mõiste oli tol ajal ilmselt laiatähenduslik. Lisaks mitmesugustele ametnikele ja raamatupidajatele, keda oli kokku 32, oli veel eraldi 12 pangaametnikku ja 10 postiametnikku. Üllatavalt palju oli muuseumi toetajate hulgas äri- ja tegelevaid inimesi, nii oli kaupmehi 29 ja mitmesuguseid ärijuhte ja majaomanikke 27. Insenere oli 37, mis on samuti üsna suur arv, ja selle ala praktilise poole pealt lisandus veel viis mitmesugust ehitusmeistrit ja 16 töölisi, põhiliselt treialid ja lukksepad. Töölised olid suure osas pärit Peterburi tehastest. Mitmesuguseid juriidilise haridusega inimesi nagu notareid, advokaate ja kohtunikke oli kokku 22, arste 21 ja neile lisaks veel viis loomaarsti ja 18 proviisorit. Väike

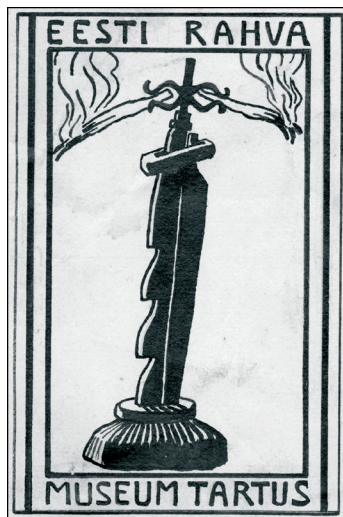
ERMi arhiivis on Eesti Rahva Muuseumi liikmete nimekiri, kuhu kanti sisse kõik liikmed ning kus viimased sissekanded on tehtud veebruaris 1917 (E.R.M. 1909–1016; Liikmete nimekiri, kes vastu võetud 1909–1924). See on ilmselt kõige otsesem allikas nende inimeste kohta, kes sellel ajavahemikul muuseumi liikmeks olid astunud. Nimekirjast on võimalik leida andmed elukoha ja ameti kohta liikmeks astumise ajal ja samuti liikmemaksude laekumise kohta. Kokku on nimekirjas kaheksa ja poole aasta jooksul 707 liiget. Neist 489 liikmel on ära toodud ka amet, mis annab siiski võimaluse teha järeldusi nende inimeste tegevusvaldkondade kohta, kes muuseumit toetasid. Samas annab see ka hea ülevaate haritud eestlaskonnast. Kõige rohkem oli muuseumi liikmete hulgas haridustegelasi, kelle hulka kuulusid nii kooliõpetajad kui juhatajad ning inspektorid, kokku oli neid 70. Järgnesid kõrgema hariduse poole pürgijad ehk üliõpilased, keda oli 47 ja ainult üks liige on ennast kooliõpilasena kirja pannud. Kirikutegelasi nagu õpetajaid, preestreid ja kõstreid oli kokku 40. Suhteliselt suur oli ametnike hulk, sest see mõiste oli tol ajal ilmselt laiatähenduslik. Lisaks mitmesugustele ametnikele ja raamatupidajatele, keda oli kokku 32, oli veel eraldi 12 pangaametnikku ja 10 postiametnikku. Üllatavalt palju oli muuseumi toetajate hulgas äri- ja tegelevaid inimesi, nii oli kaupmehi 29 ja mitmesuguseid ärijuhte ja majaomanikke 27. Insenere oli 37, mis on samuti üsna suur arv, ja selle ala praktilise poole pealt lisandus veel viis mitmesugust ehitusmeistrit ja 16 töölisi, põhiliselt treialid ja lukksepad. Töölised olid suure osas pärit Peterburi tehastest. Mitmesuguseid juriidilise haridusega inimesi nagu notareid, advokaate ja kohtunikke oli kokku 22, arste 21 ja neile lisaks veel viis loomaarsti ja 18 proviisorit. Väike

oli aga põllumajandusega tegelevate liikmete osa, kes on ennast määratlenud küll kohaomanikuna, põlumehena, talunikuna ja mõisavalitsejana, kokku on neid 13 ja lisaks kuus agronoomi. Muuseumi hea suhtlemise avalikkusega tagas 12 liikmest ajakirjanikku ja kutselisi fotograafe oli kuus. Otseselt kultuuriga tegelevate inimeste arv on aga väike ilmselt seetõttu, et nad lisaks kirjanikuks või kunstnikuks olemisele ka millegi muuga leiba teenisid. Nii on näiteks üks aktiivsemaid muuseumitegelasi A. Kitzberg kirjastaja kui arhivaar, K. E. Sööt on kord majaomanik, kord trükikojaomanik ja Anton Hansen on lihtsalt elukutseset. Kunstnikuna on ennast määratlenud üheksa inimest, arhitektina

kolm, teatritegelasena neli, neile lisaks üks laulja ja kaks heliloojat. Ülejäänud elukutsete esindajaid on kõiki alla kümne, neist huvitavamad ehk kolm viinapõletajat, üks optik ja üks klimatoloog.

Heiki Pärdi on oma magistrیتöös püüdnud möödaminnes käsitleda muuseumi liikmeskonda 1915. aastal peatükis “Eesti Rahva Muuseum ja eesti rahvas”. Ka ühe aasta lõikes on esikohal kooliõpetajad ja teisel üliõpilased, kolmandal kohal on pastorid ja siis arstid (Pärdi 1995: 28).

Liikmete nimekirjad sisaldavad ka eluaegseid liikmeid ning on läbilõige kaheksa ja poole aasta kohta, mis ei kata täielikult käsitletavat perioodi. ERMi 1916. ja 1917. aasta aruandes on liikmete arv 742 ja neile eraldi lisaks 99 eluaegset liiget. Nimekirjas on kõik liikmed, kes olid ära tasunud 1917. aasta liikmemaksu (*Eesti Rahva Muuseum 1916 ja 1917*. 1918: 60–79). Suuresti kasvatas muuseumi liikmeskonda 1917. aasta alguses toimunud tulekahju Gildi tänava majas, mis muuseumiväärtustele uuesti vahepeal ununema hakanud tähelepanu juhtis (Õunapuu 2003). Seevastu aasta lõpus ja uue alguses soikus muuseumitegevus seoses poliitiliste sündmustega.

Joonis 6. ERMi sümbolmärgi kavand. Johannes Gahlnbäck 1913(?). Tušijoonis. ERM K 4677.

Juba muuseumi põhikirja oli sisse kirjutatud §17 all: “Tegevliikmete-kogust võivad nende asutuste asemikud, kes Museumi aineliselt toetavad, tegevliikmete-koguga kokkuleppimist mööda hääleõigusega osa võtta” (*Eesti Rahva Muuseumi põhjuskiri*. 1909: 8). Esiimesed liikmed olid Rahvahariduse Seltsi Tallinnas Kirjanduse Haru-Selts ja Eesti Üliõpilaste Selts 1910. aastal (E.R.M. 1909–1916: 28). EÜS oli seltside hulgas ainuke, kellel oli eluaegse liikme staatus. Ilmselt sai ta selle tänutäheks oma vanavara- ja raamatukogu loovutamise eest muuseumile, kes jätkas seltsi poolt alustatud. 1913. aasta alguses saadeti kõigile Eesti seltsidele, keda oli kokku ligi 1000, üleskutsed muuseumi liikmeks hakata. Samuti avaldasid O. Kallas ja K. E. Sööt *Postimehes* üleskutse seltsidele (Kallas, Sööt 1913) ja *Eesti Kirjanduses* pöördus O. Kallas seltside poole abi saamiseks vanavara korjamisel (1913: 255). Üle 30 seltsi saatis ka jaa-tava vastuse (*Eesti Rahva Muuseum 1913*. 1914: 6). Liikmemaksu 1913. aasta eest maksis ära aga ainult 15 seltsi (E.R.M. 1909–1916: 28). Ülevaadet antud perioodil ERMi tegevliikmete kogus osalenud seltsidest vt lisa 2.

Eraldi lüli muuseumi ja rahva vahel moodustasid usaldusmehed. Mõte kohapealsetest muuseumi abilistest oli pärit juba muuseumi alguspäevilt. Korjamistoimkonna koosolekul 30. mail 1909 otsustati: “Museumiasja lähemateks edendajateks rahva hulgast oleksivad Museumi poolt palutud usalduse mehed võimalikult tihedalt üle maa, mitte üksi linnadesse, alevitesse ja igasse kihelkonda, vaid valdadesse ja küladesse. Usaldusmeesteks võiksivad olla: Seltsijuhatajad, õpetajad, tohtrid, apteekrid, kaupmehed, vallakirjutajad j.n.e. Usaldusmeeste kohuseks oleks: kingitusi vastu võtta ja lähematesse keskkohtadesse ehk võimaluse korral otse Museumisse edasi toimetada. Vahetevahel kinkide korjamiseks oma piirkonnas käikusid teha. Soovitav oleks et usaldusmehed rahva seas muuseumi hääks propagandat teeksivad” (Protokollid I, 1 13). Tegelikuses võttis usaldusmeeste nimekirja koostamine aega ja seda täiendati mitu korda. Esmakordne protokollitud lõppvariant kanti ette 1911. aasta oktoobris ja seal oli 120 liiget (Protokollid I, 1 42–45). Usaldusmeesteks kutsumine sai teoks aga alles 1913. aasta alguses, mil juhatus kõigile kirjaliku kutse saatis. Kaheksa kutsutut saatis eitava vastuse (Protokollid I, 1 86). Osaliselt kattub usaldusmeeste nimekiri ERMi liikmete nimekirjaga. Kui muuseumi liikmed võisid olla ka passiiv-

sed, ainult rahaliselt muuseumi toetavad inimesed, siis usaldusmeheks olemine nõudis juba tunduvalt suuremat pühendumist. 1913. aastal kutsutud 119 usaldusmehest oli 31 kooliõpetajat (*Eesti Rahva Museum 1912. 1913: 70–73*). See oli väga loogiline valik, sest nii kooli- kui kirikuõpetajad olid tavaliselt kohalikud autoriteedid ning nende sõna usuti ka muudes küsimustes.

Usaldusmehed olid 60 erinevas paigas Eestimaal ja lisaks sellele ka seitse inimest Peterburis, kolm Moskvas ja kaks Riias. Kõige enam oli usaldusmehi Tallinnas, kokku üheksa, nende hulgas näiteks fotograaf J. Parikas ja *Päevalehe* ajakirjanik Kaarel Robert Pusta. Üllatavalt ei olnud aga Hiiumaal mitte ühtegi ERMi usaldusmeest. Muuseumi usaldusmeheks Pärnus sai näiteks suurkaupmees ja laevaomanik Johan Linde, kes muuseumi loomisel oli väärika annetuse teinud ja ka eluaegseks liikmeks astus. Usaldusmehena lubas ta meremeeste hulgas kihutustööd teha, et nad ka võõrastelt maadelt ERMile huvitavaid esemeid kaasa tooksid (Protokollid II, lk 163). Kahjuks suri ta juba 1915. aastal. J. Linde oli üks neist vähestest suurärimeestest, kes kodumaa kultuuriasutuste vastu tõsist huvi tundis ja neid mitte ainult oma raha, vaid ka isikliku töö ja kaasaelamisega toetas.

Aastate jooksul oli usaldusmeeste arv enam-vähem stabiilne. 1917. aasta lõpuks oli ERMil 117 usaldusmeest, kuigi liikmeskonnas koosseis oli osaliselt vahetunud. Kaugematest paikadest oli nüüd usaldusmeheks Samaras ka Samara Eesti Selts. Tallinna usaldusmeheks oli aga hakanud vahepeal sinna elama kolinud Kristjan Raud (*Eesti Rahva Museum 1916 ja 1917. 1918: 79–82*). Paljud usaldusmehed tegutsesid peale selle veel ka mitmetes ERMi toimekondades. Näiteks oli Tallinna usaldusmeheks lilllemüügitoimekonda kuuluv Ebba Saral.

Siinkohal üks pikem näide sellest, kuidas ERM ennast rahvale tutvustas ja kuidas usaldusmeeste töö Tallinnas selle juures kulges: “Tallinna Eesti Näitus – 3, 4 ja 5 sept. 1916. Kuna loota oli, et tänava Muuseumi kirjastuste ja lilllemüügile Tallinnas enam sarnaselt takistus ei tehta kui ennem (1912 ja 1913), siis pöördi palvega Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi näitusel Muuseumi kirjastuste niisama ka lilllemüüki lubada. Ühtlasi sai ka palvekiri Muuseumi juhatuse liikme K. Sarali kaudu Tallinnamaa kubernerile saadetud samas asjas. Kubernerilt tuli jaatav vastus, T Põllumeeste Selts tuli aga Muuseumi

soovidele ainult osalt vastu, sest Seltsilt saadud kirjast paistis nagu ei sooviks Põllumeeste Selts laialdast kirjastuste ja lilllemüüki näitusele – (müüjate arvu piiramine jne.) Minki siiski hääs lootuses näitusele. Lilllemüügi korraldajateks Tallinnas paluti pr. E. Saral ja A. Pulst, Põllumeeste Seltsile saadeti uus palve. Tartust sõitsid näitusele asjaajaja E. Eisenschmidt ja cand. Theol. Joh. Lauri, kes suurema kogu vanemaid naisterahva käsitöid (iseäranis tekke ja õmblemise-töid) ühes viisid. Oli töö tehtud, et ka uuemaid vana mustrite järele saadud töid näitusele võrdlemiseks väljapandud oleks. Osalt saadi sarnaseid Museumi kogude juurde (pr. Helmi Neggo, H. Tõnisson, prl. M. Reiman), osalt Tartu Eesti Naisseltsi töodes, mis eraldi näitusele välja pandi (prl. A. Johanson eestvõttel). Tallinnas ei tahtnud ette mõeldud Põllumeeste Seltsis häd pinda leida. Nii anti Museumi väljapanekute jaoks õige kõrvaline ja pime koht ja ainult suure tege-misega saadi lisa teises kohas, nii jäi hulk asju koguni välja panema-ta, kuna teised tükeldatult (mitmes kohas) üles seati. Siiski oli üleül-dine otsus (ajalehtede referaadid), et Museumi kogu tähelepandava-matest tervel näitusel esines. Veel pahemini näis lilllemüügi asi ede-nevat. Küll olid pr. Saral ja hr. Pulst hulga eeltööd teinud, üle 50 lillekimbukeste (kanarbik) köitja “Estonia” teatris ühes näitelava saalis ametisse seadnud, enamjagu Tallinna Nais-Kommertskooli kasvandikud. Hoolsa töö juures ei puudunud muidugi lõbus tuju ja kimbukesi kasvas üle 15 000, mida kõik loodeti näitusel ära müüa. Sääli tuli teade Põllumeeste Seltsi näituse toimekonnal, et nad oma endise otsuse juurde jääda tahavad ja nimelt lillesid ja Museumi kir-jastusi võib ainult Museumi väljapanekute juures, mitte platsil müüa õige piiratud arvul müüjate poolt (6). Ometi astus Näituse Toime-kond näituse eelõhtul veel kord kokku (võib olla lilllemüügi korral-dajate pr. E. Sarali ja hr. A. Pulsti protesti mõjul), kuhu ka Museumi asjaajaja Eisenschmidt kutsuti. Nagu Põllumeeste Seltsi tegelaste seletustest (esimees Dr. Masing) välja paistis, tehtavat takistusi sel-lepärast, et lilllemüügi korraldajateks isikud on kutsutud (Saralid), kes nendele ei meeldi (hr. Reinthali seletus), ka olevat endistel aastatel Põllumeeste Seltsi tegelasi ajalehtedes mõnitatud; kuna mõnelt poolt arvati, Museum lihtsalt liig palju kasu saab sarnasest lilllemüü-gist (“järe ots läheb Museumi kätte”, “siis on Museum näituse tegi-ja, mitte meie”). [...] Seletust andes püüdis Eisenschmidt näidata, et Põllumeeste Seltsi ja Eesti Rahva Museumi ülesanded mõnel põllul

needsamad on, nimelt meie kodu-käsitöö (iseäranis Eesti laadilise) edendamises, milleks praegunegi Muuseumi väljapanek näitusel peab kaasa aitama, sellepärast ei peaks Muuseumis võistlejat, vaid ühe asja tõmbajat nägema. Isiklikud tülid peaksid küll kõrvale siin jääma, päälegi on nimetatud isikud (Saralid) üks Muuseumi juhatuse, teine pidutoimekonna liige, keda Muuseumi üleüldine koos-

Joonis 7. ERMi sümbolmärk.
Oskar Kallis.

olek selleks valinud, kus hääleõigus ka Tallinna Põllumeeste Seltsil on. ...Pikkade läbirääkimiste pääle tegi T.P.Si Näituse toimekond otuseks lillemüüki ka platsil lubada, müüjate arv ei tohi üle 50 olla ja müüjate nimed tulevad ülesse anda. – Et näituse ajal ilus ilm juhtus, siis õnnestus ettevõtte kõigiti. Terve näituse ajal käis üle 50 000 vaataja. Pühapäeval 4. sept. kus ükski 40 000 näitusel käis kadusid küll “muuseumi-lille” pakkujad neiukesed rahva murru sekka ära. Kuid agar töö ei jäänud tagajärgedeta. Kanarbikukimbukesed müüdi viimseni ja tehti järjest juurde, nii siis võib arvata üle 20 000 märgikese ära müüdnud. [...] Kanarbiku müügist ja vabatahtlikkudest annetustest raha sisse tulnud 1414 r. 39 k. [...] Muuseumi kogude ülesseadmisel olid abiks pr. Saral ja H. Laipmanni õpilased O. Kallis, J. Mühlberg jt. O. Kallis joonistas 4 värvilist reklame plakatit Muuseumi kogude juurde” (Protokollid II, lk 317–324).

Lisaks muuseumi liikmetele ja usaldusmeestele võib muuseumi tegelaskonna hulka lugeda ka neid paljusid noori, kes suviti mööda Eestimaad käisid ja muuseumile vanavara kogusid. Muuseum püüdis korjajateks saada eelkõige üliõpilasi ja kunstiõpilasi, kel suvel vaba aega, samuti kooliõpetajaid, kirjanikke, ajakirjanikke ja teisi haritlasi. Suurema hulga ongi andnud üliõpilaskond, milleks üliõpilasorganisatsioonid omalt poolt kaasa aitasid (Leinbock 1934: 25). 1912. aasta kevadel otsustati eesti soost kunstiõpilasi Riias ja Peterburis kogumistööle kutsuda. Saadeti kirjad August Pulstile Riiga ja Peterburis koduõpetajana töötavale Mart Pukitsale, et nad sealseid

kunstikoolide õpilasi muuseumi heaks koguma innustaksid (Korjamise toimekonna protokollid: 12–13).

Muuseum oli korjajate väljasaatmise hästi läbi mõelnud. Esimene korjamistoimikonna protokollitud koosolek toimus 1909. aasta mai lõpus. Selleks ajaks oli juba eeltöö suveks tehtud ja kunstnike Uuritsa ja Triigiga kokku lepitud. Koosolekul otsustati muu hulgas: “Kohustatakse korjajaid asjade kohta võimalikult põhjalikke tähendusi ja kirjeldusi teha, ühtlasi ka joonistusi ja päevapilte nendest asjadest, mis mitte ühes ei saa võtta, iseäranis hoonete välimusest, sisseseadest, õuedest, mitteaantavatest huvitavatest asjadest ja nende karakteristiklikest detailidest kui ka inimestest ülikondades. Peale selle on soovitatav, et ümbruskonnas elavatelt päevapiltnikkudelt järele kuulatakse, kas neil päevapilte on, mida muuseum võiks tarvitada. Korjajad peaksid ülesse kirjutama asja nime, vanuse, tarvituse, tegija (kas linnast või maalt, kas võõrsilt või omalt poolt), tegemise koha, ostmise koha, hinna, endise hinna, kuna asi kaduma hakanud ja mis tema asemele astunud. Kõik sõnad ja kõnekäänud, mis asjaga üldse ühenduses olivad, iseäranis mis asja tarvitamisel pruugitud. Ebausk ja kombed, mis asjaga ühenduses olnud. Iga iselaadilise ülikonna kohta täieline kirjeldus. Peale selle kirjamiste ja ehete üle lähemalt, mis kirja nimi, kes tegija ja kust pärit, kust kiri võetud, võõrsilt toodud või kodust? Kopeeritud otse looduse järele, kokkusäetud või enese pääst. Kirjade üksikute osade nimetamine” (Protokollid I, l 12). Siin toodud juhtnöörid olgu näiteks, et korjamistegevus oli tõsimeeli läbi mõeldud ning inimesed, kes esemeid koguma saadeti, said enne korralikud juhtnöörid. 1911. aastal avaldati ka trükis *Juhatuskiri korjajatele*. Loomulikult ei olnud esimesed korjajad professionaalid ja nende asjatundlikkus jättis tihti soovida. Samas olid nad aga täis entusiasmi ja see töö oli nende jaoks isamaalise loomuga mõnus seiklus, kus sai mööda kodumaad rännata. Hiljem on saanud tavaks muuseumi ajaloost rääkides esimese suurtõukumise puhul kõnelda sellest, et Kristjan Raud kunstnikuna suunas koguma eelkõige rahvakuntesemeid, kusjuures lihtsam tarbevara jäi tähelepanuta. Muuseumi arhiivi põhjal seda küll väita ei saa. Küll leiab seal aga palju tuliseid vaidlusi selle üle, kust ja kuidas kiiresti korjata, sest: “Kus asjad nii silmnähtavalt kaovad, sääli ei saa meie valida. Mis täna veel saada on, seda homme enam ei leidu” (K. E. Sööt. Korjamise toimekonna protokollid, lk nr-ta).

1910. aastal oli muuseumi saadetuna esemeid korjamas 15 inimest ja 1911. aastal juba üle 20. Neile lisandusid “vabatahtlikud” korjajad – nii nimetati neid, kes oma kodukihelkonnas “oma initsiatiive järele” muuseumile esemeid kogusid ja saatsid. Esimeseks selliseks vabatahtlikuks 1910. aastast võib pidada Gustav Vilbergi (Vilbaste) Kuusalust. Hiljem hakatakse neid nimetama kohalikeks korjajateks ning nende nimekirjad avaldatakse ka muuseumi aruanete juures. Esialgu takistas laiaulatuslike plaanide täitmist rahapuu- dus. 1912. aastal oli muuseumi majanduslik olukord tublisti parane- nud tänu kanarbiku müümisele ja ühiskondlike asutuste toetussum- madele ning seetõttu saadeti sel aastal välja juba ligi 50 korjajat (*Eesti Rahva Museum 1912. 1913*: 7). Korjajate hulgas oli mitmeid meie hilisemas kultuuriloos tuntud tegelasi nagu näiteks Rasmus Kangro-Pool, kirjanikud Jaan Lintrop, Jaan Kärner ja Henrik Visna- puu ning Marie Heiberg, kunstnikest Jaan Vahtra ja Oskar Karin.

Järgmisel aastal võeti ette korjandus ka Tartu linnas, mille 30 korjajat tänav-tänavalt ja maja-majalt pidid läbi käima. Tegevu- ses olid peamiselt üliõpilased ja Tartus sel ajal peetud põllutöökur- suste õpilased. Tulemused ei vastanud aga sugugi ootustele. Peale Tartu korjajate saatis muuseum välja 60 korjajat, kes reisiraha kaasa said, kuna umbes 60 korjajat oma kodus tööd tegid ja raha ei saanud (*Eesti Rahva Museum 1913. 1914*: 19). Sellel aastal käisid ka Julius Kuperjanov ja Leopold Laurson Viru-Jaagupi kihelkonna peaaegu täies ulatuses läbi ja töid muuseumile üle 320 eseme. Kunstiüliõpi- lastest korjasid Eduard Taska ja Marta Veiler Lääne-Nigulas, Jos. Kliimand ja Paul Keerdo Martnas, Jaan Grünberg Märjamaal, Ristil ja Nissis ning Voldemar Kangro-Pool ja Johannes Einsild Viru-Ni- gulas. Viimastega juhtus ka üks selline lugu, mis muuseumile just kasuks ei tulnud. Nimelt ilmus juulis mitmes ajalehes teade, et Viru- Nigulas on kaks tundmatut noormeest Pikaristi kõrtsi ligidal jaani- päeva laupäeva õhtul 18-aastase neiu T. kinni võtnud ja vägivalda tarvitada katsunud. Kisa peale on inimesed appi rutanud ja neiu ära päästnud. Noored mehed on endid üliõpilasteks-vanavarakorjajateks nimetanud ja olevat oma süü andeks palunud, sest nemad seda vintis olekus olla teinud. O. Kallas päris neilt ajaleheteate põhjal kirjali- kult seletust. Nimetatud kunstiõpilastelt on kirjalik vastus tulnud, kus nad ennast neiu kinnipidamises süüdi tunnistavad, mitte aga vä- givalla tarvitamise katsetes (Protokollid I, l 109–110). See erandlik

juhus olgu näiteks, et tegijal juhtub mõndagi. Muuseumile tõid nad oma kogumisreisilt kaasa umbes 130 eset, nende hulgas mõned väga ilusad käised ja tanud (*Eesti Rahva Museum 1913*. 1914: 43).

1914. aastast hakkas korjajate arv vähenema. Välja saadeti 25 inimest. Seevastu kohalikke korjajaid oli ametis üle 100 (*Eesti Rahva Museum 1914*. 1915: 7). Osa korjajaid oli käinud kogumas ka kahel eelmisel aastal, rohkem tööga tuttavad ja indu täis. Sellised olid näiteks Henrik Visnapuu ja Marie Heiberg. Tol aastal asus agaralt vanavara korjama kunstiüliõpilane August Pulst, kes käis nii Kadriinas kui korjas oma kodukihelkonnas Toris. Ta jätkas korjamist usinasti ka järgmisel aastal, kus ta ka lisaks enda käimistele palub *Pärnu Postimehe* kaudu inimesi muuseumile asju kinkida. Torist sõitis A. Pulst oma asjadega Tallinna ja pani need Tallinna Eesti Põlumeeste Seltsi näitusel välja pealkirja all „Eesti Rahva Museum. 1915. a. korjandus ja vanavara Torist, Pärnu maakonnast“. Pärast näitust hakkas Pulst usinasti Tallinnas korjama ja sai sealtki üle 50 eseme (*Eesti Rahva Museum 1915*. 1916: 17–18). Alanud maailmasõda aga jättis sügava jälje järgnevate aastate korjandustele. 1916. aasta aruandes kirjutatakse: “Kuna endistel aastatel süstemaatiline ainelise vanavara ja rahvateadusliste asjade korjamine Museumi päättööks oli, sai see nüüd raskeks ja peaaegu võimatuks. Ehk küll sõjategevus 1916. a. suvel enam nii ähvardav ei olnud, kui aasta enne seda, ei saadud siiski korjamistööd kuigi palju teha – puudusid jõud, ja liikumine oli niivõrd takistatud, et mõtteta oli kedagi välja saata, kus iga võõrast kui salakuulajat uurimise alla võeti. Ainuke lootus oli kohalikkude korjajate pääle, kuid ka siin ei saadud palju ära teha, sest harilikud Museumi töötajad, üliõpilased ja kooliõpetajad, viibisid vaenuväljadel” (*Eesti Rahva Museum 1916 ja 1917*. 1918: 2).

Pärast kogumismatka pidid korjajad aruande kirjutama ning neilt nõuti ka reisipäeviku pidamist. Need on hindamatu väärtusega allikaks tolleaegse külaelu uurijatele. Lisaks üldistele kirjeldustele leidub seal ka jutustusi inimeste suhtumisest korjajatesse, seiklusi teel ja samuti kirjutajate mõtisklusi elu üle Eestimaal. Nii kirjutab Hiiu maal Käina kihelkonnas kogunud üliõpilane E. Michelson, kuidas ta lõpuks leidnud ühest talust “raudvesti” ja lühikese kuue, mida ta mujalt asjata otsinud: “Mees oli küll valmis, aga naine oli nõder. Naine ütles, et ta ka eestlane olevat ja tahtvat, et tema lapsed ka eestlased

oleksid. Raud vest ja lühike kuub olevat selleks jäämiseks kõige paremad abinõud. Tartus jäävat nad küll seisma, võib olla ka igaveste, aga Hiiumaa olevat kaugel ja Tartu sõit kallis, nii et seal näidata oma lastele võimalik ei olewat. Ma soovitasin temale vanad Museumile anda ja maksu hinna eest omale uued teha. Seda ei leidnud ta kuidagi võimaliku olevat. See olevat niisama hea või paha, kui vaesele näljasele leiva asemel kivi anda. Ma ei ajanud ta käest mitte enam peale. See on ju väga hea kui ühel inimesel niisugune naine on, kes riietes oma isaisasi ja emasi ja nende hinge näeb, sealt kosutust, troosti ja õigeid seltsilisi õnnetuses leiab ja hingelisi asju raha eest müüma ei hakka. Ma sain tema käest lubamise, et kui lapsed juba pealtnäha tingimata eestlased on, siis tema need riided oma testamendis E.R.Museumile pärandab” (TA 39: 2–3).

Kokkuvõtteks vanavara kogumise kohta võib öelda, et esimesel paaril aastal toimus korjamine piiratud ulatuses, tõsis siis aastatel 1911–1913 järsku suureks ja vaibus 1914. aastast alates vähehaaval, jõudes seisakuni 1918. aastal. Kokku koguti nende kümne aasta jooksul 19 412 eset, sellest 13 498 ehk 2/3 kolme sõjaeelse aasta jooksul. See on eriti oluline just seetõttu, et järgnev sõjaolukord soodustas mitmeti vanavara hävimist, eriti rahvarõivaste puhul, mida riidepuudusel hakati massiliselt ümber tegema (Leinbock 1934: 26).

Lisaks esemekogudele püüti täiendada ka fotokogu. Selleks korraldati 1912. aastal kodumaa piltide võistlus. Auhinnaks oli määratud 75 rubla. Tagajärjed ei olnud nii head, kui ehk loodeti, ja esimene auhind jäi välja andmata. Teise koha sai Lihula kooliõpetaja Fr. Kohtizky (Kohtitski) ja kolmanda päevapiltnik J. P. Michelson (*Eesti Rahva Museum 1912*. 1913: 11). Kohtizky pildid, eriti sisevaated, vapustavad ka tänapäeva vaatajat nii oma tehnilise teostuse kui sisemise tunnetuse poolest. 1913. aastal saadeti aga pikale pildistamisretkele noor ja andekas fotograaf Johannes Pääsuke, kelle teekond viis koos reisiseltsilise H. Volteriga Põhja-Eesti rannikult Muhu- ja Saaremaale. Oma teekonnal ta lisaks pildistamisele ka filmis. Sellest kaks kuud kestnud retkest sai alguse Pääsukese ja ERMi koostöö, mis kahjuks lõppes tema sõjaväkke kutsumisega 1915. aastal. ERMi fotokogus on hoiul 1305 Johannes Pääsukese pildistust ja 723 klaasnegatiivi. See arv võib olla suurem, kohati on autor aimatav, kuid veel tõestamata (Kaelep 2003: 84–89).

Lisaks sellele käega katsutavale kasule, mida vanavarakorjajad kokku tõid, oli suur ka vaimne kasu, mis kohapeale maha jäi. Muuseumi mõtte inimesteni viimine, kogutud esemetest tehtud kohapealsed näitused ja kihutuskõned – kõik see aitas kaasa vanavara väärtustamisele. Nii on ka korjamistoimkond ise kirja pannud, et muuseumi asja saab ka nii edendada, et inimesed oma asjad ise alal hoiavad, see tähendab, mitte ära ei raiska, ümber ei tee või kaltsukaupmehele ei anna (Protokollid I, l 13). Gustav Ränk on kirjutanud lähitult omaenda mälestustest: “Kes neid aegu ise pole kaasa elanud, neile võib kogu see jutt tunduda suure liialdusena või tühipalja rahvusromantilise unistusena. Et sel siiski ei puudu tõepõhi, seda kinnitavad allakirjutanu enda elamused Saaremaalt aastailt enne Esimest maailmasõda, mil “vanavarakorjajad” veel tihti olid liikvel. Nende külastust peeti nii suureks auks, et mõne talu juhuslik vahelejätt korjajate poolt tundus unustatud pererahvale justnagu alanduse või auhaavamisena” (Ränk 2000: 218). Et tegemist on Eesti Rahva Muuseumi juubeliartikliga, siis julgen ma siin küll natuke seda rahvusromantilist unistust näha.

Eesti Rahva Muuseum sündis üksikute innustunud tegijate ennast-unustava töö tulemusena. Muuseumit oli kaua kavandatud ja ikka polnud temast asja saanud. Meie põhjanaabrid olid selles asjas meist juba ammu ette läinud. Kui muuseum oli lõpuks asutatud, seati ülesandeks “rahva oleviku põlvele mineviku teadmist nägelikult selgitada, et ta teaks, kust rahva kultura-püüdmiste tee tulevikus peab käima” (Tõnisson, Kitzberg 1911). Sellise eesmärgi püstitamisega võttis muuseum endale tohutu vastutuse – anda rahvale see põhi, millele ta oma kultuuripüüdlused tulevikus peab rajama. Mitte kellelegi nendest inimestest, kes selle suure ülesande endale võtsid, ei olnud muuseum põhitööks, vaid ainult “ilmarahata tööks isamaa heaks”. Ometi suudeti paari aastaga viia muuseumimõtte tuhandete eestlaste teadvusse, alustada süstemaatilist vanavara suurkorjamist ja luua sellega baas tulevase põlve erialateadlastele. Esimese üheksa aasta jooksul astusid sajad inimesed ERMi liikmeks, tuhanded annetasid muuseumile nii esemeid kui raha.

Nii nagu muuseumi põhikiri ette nägi, oli muuseumil võimalik valida ka auliikmeid. Esimesena sai selle au osaliseks ERMi tegevliikmete kogu otsusega 11. jaanuarist 1920 minister dr. phil. Oskar Kallas

teenete eest, mis tal muuseumi asutamisel, kauaaegsel juhtimisel ja muuseumi mõtte elustamisel olid olnud. Järgmised auliikmed olid prof Matthias Johann Eisen 1926. aastast ja Max Hurt 1927. aastast. M. Hurt valiti auliikmeks selle eest, et ta oma isa dr. phil. J. Hurda "Eesti Vanavara" kogu annetas Eesti Rahva Muuseumile, andes sellega võimaluse nii tähtsa ja ainulaadse kogu teaduslikuks uurimiseks.

Seoses muuseumi 25. aastapäevaga 1934. aastal tehti kokkuvõtteid tehtud tööst ja tänati neid, kes kunagi muuseumi loomise juures aktiivselt tegevad olid. ERMi auliikmeteks said Kristjan Raud suurte teenete eest ERMi asutajaliikmena ja kauaaegse kaastöölisena, eriti aga eesti vanavara päästjana ja talletajana, samuti viljakale kogumistööle õhutajana; Karl Eduard Sööt muuseumi asutajaliikmena, agara kaastöölisena ning muuseumi kogude kasvu eest väsimata hoolitsejana; Heinrich Koppel suurte teenete eest asutajaliikmena, kauaaegse tegevliikmena ja muuseumile sobiva peavarju leidmise ning majandusliku külje kindlustamisel; Jaan Tõnisson teenete eest asutajaliikmena, kauaaegse tegevliikmena, kaastöölisena ning kultuuritegelasena muuseumi väljakujundamisel ja selle mõtte elustamisel ning õhutamisel (ERMi isiklikku koosseisu puutuv lahtine materjaal 1911–1930).

Kõik muuseumi loomisel välja töötatud suunad viitasid mastaapse rahvusmuuseumi loomisele ja neid hakati tähtsuse järjekorras läbibimõeldult ellu viima. Tulemuseks oli, et selleks ajaks, kui tekkis meie oma teadlaskond, olid olemas ka kogud, mida uurida. Esimese aastakümne laialt rahvalikult põhjalt sai kahekümnendate aastate alguses võrsuda väärikas akadeemiline asutus.

Allikad ja käsikirjad

ERM A – Eesti Rahva Muuseumi arhiiv:

Korjamise toimekonna protokollid = Eesti Rahva Muuseumi korjamise toimekonna protokollid 2. apr. 1911 – 29. II. 16. ERM A f 1, n 1, s 19.

Protokollid I = "Eesti Rahva Muuseumi" tegevliikmetekogu ja juhatuse protokollid 1909 kuni 1913. I. ERM A f 1, n 1, s 8.

Protokollid II = Eesti Rahva Muuseumi Protokolliraamat II. Juhatuse ja üleüldiste liikmete ja tegevliikmete koosolekute protokollid. 1914 3. II – 3. VI 1918. ERM A f 1, n 1, s 9.

ERMi isiklikku koosseisu puutuv lahtine materjaal 1911–1930. ERM A f 1, n 1, s 6.
E.R.M. 1909–1016 = Eesti Rahva Muuseumi Liikmete nimekirj 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. ERM A f 1, n 1, s 5a.

Liikmete nimekiri, kes vastu võetud 1909–1924. ERM A f 1, n 1, s 5.

TA – Eesti Rahva Muuseumi topograafiline arhiiv:

TA 39. Ainelise vanavara korjamise aruanne E. Michelsoni poolt. 1912. Käina 1.

EA V – Eesti Rahva Muuseumi etnograafiline arhiiv. Varia:

Põrk = A. Põrk. CV ärakiri. ERM EA V 7.

KM EKLA – Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuurilooline Arhiiv:

OK. Päevik = O. Kallas. Minu elust. Päevik ajaleheväljalõigetega 1889–1895. KM EKLA f 186, m 202: 1.

Pärdi, Heiki 1995. Muuseum – kultuurinähtus ja kultuuriuurimise allikas. Magistri-töö. Tartu. Käsikiri ERMi raamatukogus.

Kirjandus

Eesti biograafiline leksikon. 1926–1929. Akadeemilise Ajaloo-Seltsi toimetused 2. Toim. A. R. Cederberg jt. Tartu: Loodus.

Eesti biograafilise leksikoni täienduskõide. 1940. Akadeemilise Ajaloo-Seltsi toimetised 10. Toim. P. Tarvel, H. Kruus, J. Olvet. Tartu, Tallinn: Loodus.

Eesti Rahva Muuseumi 1911. aasta tegevuse ülevaade. Eesti Rahva Muuseumi väljaanne nr. 3. 1912. Tartu.

Eesti Rahva Muuseum 1912. Eesti Rahva Muuseumi väljaanne nr. 5. 1913. Tartu.

Eesti Rahva Muuseum 1913. Eesti Rahva Muuseumi väljaanne nr. 8. 1914. Tartu.

Eesti Rahva Muuseum 1914. Eesti Rahva Muuseumi väljaanne nr. 10. 1915. Tartu.

Eesti Rahva Muuseum 1915. Eesti Rahva Muuseumi väljaanne nr. 12. 1916. Tartu.

Eesti Rahva Muuseum 1916 ja 1917. Eesti Rahva Muuseumi väljaanne nr. 15. 1918. Tartu.

Eesti Rahva Muuseumi põhjuskiri. 1909. Tartu.

Juhatuskiri korjajatele. Eesti Rahva Muuseumi väljaanne nr. 1. 1911. Tartu.

Hinnov, Virve 1984. Eesti Rahva Muuseumi kunstikogu. – *Etnograafiamuuseumi Aastaraamat XXXIV*. Tallinn: Valgus, 11–28.

Kaelep, Kairi 2003. Johannes Pääsukese elukäigust ja koostööst Eesti Rahva Muuseumiga. – *Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraaga. Man with Two Cameras*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum, 81–93.

Kallas, Oskar 1913. Seltsid, aineline vanavara korjamisele! – *Eesti Kirjandus* 6: 254–256.

Kallas, Oskar, Karl Eduard Sööt 1913. Kõikidele Eesti seltsidele. – *Postimees* nr 21.

Kallas, Oskar. 1923. Eesti rahva muuseumi algaegadelt. – *Postimees* nr 132, 158.

Kangro-Pool, Rasmus 1961. *Kristjan Raud. 1865–1943*. Tallinn: Eesti NSV Kunst.

Kopisto, Sirkka 1981. *Suomen Kansallismuseo. Kansallisromanttisen kauden rakennusmonumentti*. Helsinki: Museovirasto.

Leinbock, Ferdinand 1934. Eesti Rahva Muuseum 1909–1934. – *Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat IX–X*. Tartu, 1–48.

Raud, Kristjan 1909. Eesti Rahva Muuseum. – *Postimees* nr 126.

Ränk, Gustav 2000. Eesti Rahva Muuseum 75. – Gustav Ränk. *Müüt ja ajalugu*. Tartu: Ilmamaa, 213–223.

- Tõnisson, Jaan, August Kitzberg 1911. *Eesti Rahva Muuseumi väljaarendamiseks. Üleskutse Eesti ühistegeelistele asutustele*. Tartu.
- Viires, Ants 2001. Muuseumi süünd. – Ants Viires. *Kultuur ja traditsioon*. Tartu: Ilmamaa, 287–309.
- Õunapuu, Piret 2003. Eesti Rahva Muuseumi majaehitamise lugu 1909–1918. – *Mäetagused* 20: 146–161.

Lisa 1: Eesti Rahva Muuseumi tegelaskond 1909–1918

I Eesti Rahva Muuseumi juhatuses kuni 1918. aastani:

1. Oskar Kallas, kooliõpetaja	1909–1921
2. Reinhold Pöld, pangaametnik	1909–1915
3. August Kitzberg, arhivaar	1909–1911
4. Kristjan Raud, kunstnik	1909–1913
5. Jaan Jõgever, lektor	1909–1912
6. Johannes Kaart, proviisor	1909–1932
7. Jakob Ilves	1909–1911
8. Rudolf Hurt, kirikuõpetaja	1909–1918
9. Heinrich Rosenthal, arst	1909–1912
10. Karl Menning, näitejuht	1909–1913
11. Jaan Tõnisson, ajakirjanik	1909–1914
12. Paula Koppel, kooliõpetaja	1909–1913
13. Karl Eduard Sööt, trükikojoamanik	1911–1933
14. Alma Johanson, käsitöökooli juhataja	1911–1920
15. Johanna Sild, ajakirjanik	1912–1916
16. Karl Saral, loomaarst	1912–1933
17. Anton Schulzenberg, arst	1913–1914
18. Oskar Virkhaus, pangaametnik	1913–1914
19. Hans Laipmann (Ants Laikmaa), kunstnik	1913–1915
20. Märt Raud, insener	1914–1915
21. Heinrich Luht, proviisor	1914–1915
22. Gustav Matto, üliõpilane	1914–1918
23. Eduard Laamann, ajalehetoiimetaja	1915–1916
24. August Jõudu, pangaametnik	1915–1923
25. Jaan Mägi, agronoom	1915–1933
26. Rudolf Leppik, kunstnik	1915–1916
27. J. Kukkk ²	1916–1917

²J. Kuke isikut, kes oli juhatuses 1916–1917, on raske tuvastada, sest muuseumi liikmeks oli neli J. Kukke. Keila kirikuõpetaja Jakob Kukkk, kes oli 1909. aastast muuseumi eluaegne liige, oli valitud 1915. aastal ka tegevliikmete kogusse. Tartu arhitekt J. Kukkk valiti ehitustoimkonda 1917–1918. Peale nende olid muuseumi liikmed 1912. aastast Pärnu arst Jaan Kukkk ja Johannes Kukkk, kes töötas tol ajal Tallinna Ühistegevuse büroos. Ilmselt on siiski tegu Tartu arhitektiga. J. Kukkk, kes oli aga korjamistoimkonnas 1911–1915, on kirjas kui üliõpilane. Kas see on viies J. Kukkk, ei tea.

28. Miina Hermann (Härma), helilooja	1916–1920
29. Helmi Reiman (Neggo), etnograaf	1916–1918
II Juhatuse esimees Oskar Kallas	1909–1921
III Esimehe abid:	
1. Kristjan Raud, kunstnik	1911–1913
2. Anton Schulzenberg, arst	1913–1914
3. Märta Raud, insener	1914–1915
4. Eduard Laamann, ajalehetoiemataja	1915–1916
5. Miina Hermann (Härma), helilooja	1916–1920
IV Laekurid:	
1. Reinhold Põld, pangaametnik Tartus	1909–1915
2. August Jõudu, pangaametnik	1915–1923
V Laekuri abi Johannes Kaart, proviisor	1911–1932
VI Kirjatoimetajad:	
1. August Kitzberg, kirjanik	1909–1911
2. Karl Eduard Sõõt, kirjanik	1911–1933
VII Kirjatoimetaja abid:	
1. Alma Johanson, käsitöökooli juhataja	1911–1920
2. Johanna Sild, ajakirjanik	1912–1916
VIII Korjamistoimkond:	
1. Kristjan Raud, kunstnik	1909–1915
2. Karl Menning, näitejuht	1909–1913
3. Paula Koppel, kooliõpetaja	1909–1920
4. Jakob Ilves	1909–1911
5. Karl Eduard Sõõt, kirjanik	1911–1918
6. Alma Johanson, käsitöökooli juhataja	1911–1922
7. Julie Suits, kooliõpetaja	1911–1915
8. Edgar Eisenschmidt, kooliõpetaja	1911–1929
9. J. Kukk (vt allmärkus 2)	1911–1915
10. Alfred Ruus, advokaat	1911–1915
11. Julius Prisko, üliõpilane	1911–1917
12. Elmerice Parts, advokaadiproua	1912–1915
13. Karl August Hindrey, ajakirjanik	1913–1920
14. J. Rebane, maaler Tartus ³	1913–1915
15. Gustav Matto, üliõpilane	1913–1918

---

³ Nende isikutel, kelle eesnime ei olnud võimalik välja selgitada, on informatsiooni lisamiseks toodud koht, kus nad getutsesid.

16. Karl Kool, üliõpilane	1915–1916
17. Voldemar Kolga, üliõpilane	1915–1917
18. Jaan Mägi, agronoom	1915–1922
19. Helmi Reiman (Neggo), etnograaf	1916–1917
20. Hindrek Rikkand, ametnik	1917–1918

IX Korteritoimkond⁴:

1. Johannes Kaart, proviisor	1909–1931
2. Karl Menning, näitejuht	1909–1911
3. Heinrich Koppel, meditsiinidotsent	1911–1920
4. Jaan Tõnisson, ajakirjanik	1911–1913
5. Jüri Tõnisson, aednik	1911–1913
6. Friedrich Kangro, insener	1911–1925
7. Karl Buhrmann, arhitekt	1911–1913
8. G. Hellat, insener Valgas	1912–1913
9. Heinrich Luht, proviisor	1913–1915
10. Georg Lellep, majaomanik	1914–1922
11. V. Pihlak, insener Tallinnas	1914–1915
12. J. Kukk, arhitekt Tartus	1915–1917
13. Eduard Kivastik, majaomanik	1917–1922
14. Joosep Lukk, insener	1917–1918
15. Karl Eduard Sööt, kirjanik	1917–1925

X Uuema kunsti toimkond:

1. Karl August Hindrey, ajakirjanik	1911–1920
2. Kristjan Raud, kunstnik	1911–1915
3. Paul Raud, kunstnik	1911–1914
4. Karl Buhrmann (Burman), arhitekt	1911–1915
5. August Jansen, kunstiõpilane	1911–1912
6. Ad[olf] Luiga, üliõpilane	1911–1912
7. Elmerice Parts, advokaadiproua	1912–1915
8. Oskar Wirkhaus, majandustegelane	1914–1920
9. August Roosileht, kunstnik	1915–1916
10. Rudolf Leppik, kunstnik	1915–1918
11. Friedrich von Stryk, kunstiteadlane	1916–1918
12. Sigfried Talvik, arst	1917–1918
13. Konrad Mägi, kunstnik ⁵	1917–1920
14. Helmi Reiman (Neggo), etnograaf	1917–1920

⁴ Korteritoimkonda on 1914. aastal nimetatud ehitustoimkonnaks ja hiljem majandustoimkonnaks.

⁵ ERMi 1916. ja 1917. aasta aruandes on J. Mägi (*Eesti Rahva Muuseum 1916 ja 1917*. 1918: 59), kuid Virve Hinnovi artiklis, mis käsitleb pikemalt ERMi kunsti-toimkonna tööd, on konkreetselt juttu Konrad Mäest (1984: 12).

XI Revisjonikomisjon:

1. Peeter Põld, koolijuhataja	1911–1915
2. Kaarel Robert Pusta, ajakirjanik	1911–1915
3. Bernhard Linde, üliõpilane	1911–1912
4. Friedrich Kangro, insener	1912–1916
5. Karl Buhrmann, arhitekt	1912–1915
6. Peeter Kase, kohtunik	1913–1920
7. Marie Reiman, ajakirjanik	1915–1933
8. Anton Schulzenberg, arst	1915–1933
9. Karl Unt, asjaajaja	1915–1920
10. August Sildnik, kooliõpetaja	1916–1920

XII Liikmete vastuvõtmise toimkond:

1. Reinhold Põld, pangaametnik	1909–1915
2. Jaan Jõgever, lektor	1909–1920
3. August Kitzberg, kirjanik	1909–1917
4. August Jõudu, pangaametnik	1915–1923
5. Oskar Liigand, pangaametnik	1917–1920

XIII Lillemüügitoimkond⁶:

1. Edgar Eisenschmidt, kooliõpetaja	1912–1919
2. Karl Menning, näitejuht	1912–1913
3. Bernhard Linde, üliõpilane	1912–1913
4. Johanna Sild, ajakirjanik	1912–1913
5. Kaarel Robert Pusta, ajakirjanik	1912–1915
6. Mart Raud, ajakirjanik	1912–1915
7. Frieda Baars, advokaadiproua	1912–1917
8. Paula Koppel, ajakirjanik	1913–1919
9. Ebba Saral, naisliikumistegelane	1913–1919
10. August Jõudu, pangaametnik	1914–1918
11. Miina Hermann (Härma), helilooja	1916–1919
12. Fr[ieda] Kõrvel	1916–1918
13. August Pulst, kunstnik	1916–1919
14. Martha Pärna, koolijuhataja	1916–1918
15. Ado Birk, advokaat	1917–1918
16. Emma Lasberg	1917–1919

XIV Kõnetoimkond:

1. A. Tõllassepp, ajakirjanik	1913–1915
2. Aleksander Raudsepp, üliõpilane	1913–1916
3. Villem Ernits, üliõpilane	1913–1919
4. Johan Tork, üliõpilane	1913–1915
5. Matthias Johann Eisen, pastor	1913–1919

---

⁶ Lillemüügitoimkond nimetati 1916. aastal pidutoimkonnaks.

6. Arnold Tammik, üliõpilane	1914–1916
7. J. Lauri	1915–1916
8. Helmi Reiman (Neggo), etnograaf	1916–1919
9. Kristjan Raud, kunstnik	1917–1918

XV Kodutööstuse toimkond:

1. Alma Johanson, käsitöökooli juhataja	1916–1919
2. Marie Reiman, ajakirjanik	1916–1919
3. August Mieler, kooliõpetaja	1916–1917

XVI Kuulusid tegevliikmete hulka, aga ei osalenud juhatuse ega ühegi toimkonna töös:

1. Amandus Adamson, skulptor	1909–1911
2. Eugenie Hurt	1909–1920
3. Max Hurt, vabrikudirektor	1909–1920
4. Jüri Jaakson, advokaat	1909–1918
5. Johannes Kerg, pastor	1909–1919
6. Voldemar Lender, linnapea	1909–1915
7. Johan Linde, suurärimees	1909–1916
8. Martin Lipp, pastor	1909–1920
9. Aleksander Mohrfeldt, pastor	1909–1917
10. Villem Reiman, pastor	1909–1918
11. Johannes Strandberg, vabrikuametnik	1909–1920
12. Karp Usstav, preester	1909–1917
13. August Weizenberg, skulptor	1909–1911
14. Tõnu Riomar, kooliõpetaja	1911–1917
15. A. Thomson, aktsiisiametnik Tapal	1912–1921
16. Eduard Aule, pangadirektor	1913–1920
17. Leonhard Neumann, õigusteadlane	1913–1920
18. Karl Jürgenson, pastor	1917–1922
19. Anton Laar, preester	1917–1922

Lisa 2: Seltsid, kes kuni 1918. aastani võisid oma asemiku kaudu ERMi tegevliikmete kogust osa võtta

1. Antsla Rahvahariduse Selts
2. Audru Põllumeeste Selts
3. Baku Eesti Selts
4. Halliste Nooresoo Kasvatuse Selts
5. Halliste Nooresoo Ühisus
6. Helme Hariduse Selts
7. Eesti Kirjanduse Selts
8. Eesti Kunsti Selts Tallinnas
9. Eesti Nooresoo Kasvatuse Selts Tartus

10. Eesti Nooresoo Kasvatuse Seltsi Tapa osakond
11. Eesti Põllumeeste Selts Tartus
12. Eesti Üliõpilaste Selts Tartus – eluaegne liige
13. Eesti Üliõpilaste Seltsi vilistlaste kogu
14. “Estica” üliõpilaskorporatsioon Tartus
15. Eestimaa Rahvahariduse Selts Tallinnas
16. Eestimaa Rahvahariduse Seltsi kirjanduse osakond Tallinnas
17. „Estonia“ Tallinnas
18. Eesti Nais-Selts Tartus
19. Jüri Hariduse Selts
20. “Kalev” Spordi Selts Tallinnas
21. Kambja Haridusselts
22. Karskuse Selts “Iivakivi” Hallistes
23. Kodavere Põllumeeste Selts
24. Kõpu Nooresoo Ühisus
25. Lihula Rahvahariduse Selts
26. “Lootus” Tallinnas
27. Moskva Eesti Selts
28. Moskva Eesti Üliõpilaste Selts
29. Eesti kirjanikkude selts “Noor-Eesti”
30. Omski Eesti Selts
31. Pärnu Majanduse Ühisus
32. Peetrilinna Eesti üliõpilaste selts “Põhjala”
33. Hellenurme Hariduseselts “Püüe”
34. “Sakala” üliõpilaskorporatsioon Tartus
35. Samara Eesti Selts
36. Tallinna Eesti Põllumeeste Selts
37. Tartu Kaubanduse ja Tööstuse Vastastikkuse Krediidi Ühisus
38. Tallinna Kauba Ühisus “Tulu”
39. Tartu Eesti Evangeliumi Nooresoo eest hoolitsemise Selts
40. Tarvatu Eesti Kooli ja Hariduse Selts
41. Tiflisi Eesti Abiandmise Selts
42. „Ugala“ üliõpilaskorporatsioon Tartus
43. Kontshi-Schava Eesti Selts “Ühendus”
44. Karskuse Selts “Valvaja” Tallinnas
45. “Vanemuine” Tartus
46. Vändra Kaubaravitajate Ühisus
47. Vändra II Kaubaravitajate Ühisus
48. Viljandi Rahvakooliõpetajate Selts
49. Viljandi Põllumeeste Selts
50. “Vironia” üliõpilaskorporatsioon Riias

PEOPLE BEHIND THE IDEA OF THE ESTONIAN NATIONAL MUSEUM

Piret Õunapuu

Summary

The article gives a survey of the people who were connected with the idea of establishing the Estonian National Museum as well as its development during the first nine years until the establishment of the Estonian Republic. These were people from different occupations and with different aims in their professional work, yet they were joined by their respect to the past of their nation and the wish to preserve it for the future generations. It was the realisation that our national culture was something that was valuable throughout ages, which did not decrease with passing years, but increased gradually.

The greatest credit for putting the idea of the museum into practice and directing its first steps can be given to Oskar Kallas, a schoolteacher in Tartu at that time, who, in addition to museum work, was also active in a number of public cultural undertakings and societies. The leader and supervisor of the collecting commission was artist Kristjan Raud, who with his personal example incited many a young art disciples to take care of museum affairs. From among writers Karl Eduard Sööt and August Kitzberg were closely connected with the development of the museum. Jaan Tõnisson, a journalist and politician, was the author of many ideas, and reverend Villem Reiman gave wise and well-balanced advice from afar.

It was mainly intellectuals who were connected with the museum: schoolteachers, reverends, artists, writers, and so on. The group also comprised active members, whose work and principles directed the museum activities, as well as the numerous membership, who both financially and often also with their concrete action supported the ENM. Altogether the membership list of the ENM amounted to 707 people during eight and a half years.

Work for the museum went on in two directions. In addition to museum members and trustees, we could also include in the group these young people who in the summers travelled all over Estonia,

collecting artefacts for the museum. The museum tried to employ as collectors mostly university and art school students who were free in the summers, as well as schoolteachers, writers, journalists and other representatives of the intelligentsia. The majority was still constituted by students, which was also due to support from student organisations. In conclusion about collecting material heritage, it can be said that during the first couple of years collecting was rather limited, the years 1911–1913 saw an abrupt rise, and starting from 1914 it gradually subsided, reaching a standstill in 1918. In all, during these ten years 19,412 artefacts were collected, 13,498 (two thirds) of them during the three pre-war years. It is especially important considering the fact that the following wartime greatly contributed to destroying the material heritage.

The other direction in museum work was introducing the aims of the museum to the wider public. Here different societies and associations operated, organising undertakings for the benefit of the museum. All kind of parties were held for the sake of the ENM all over Estonia, which allotted either the whole or a part of the profit to the museum. Students were especially active in this kind of work directed at the public. In addition to worthy medical doctors and lawyers, their wives were especially active in this field, as they were able to apply their energy to organising parties and charity events, and this way support their husbands' causes. Not a single person taking this task had museum work as their main job, but only "unpaid work for the sake of their homeland". Yet, in a few years' time, they managed to implant the museum idea into the minds of thousands of Estonians and start a large-scale systematic collection of material heritage, through this creating a basis for the scientists of further generations.

ДЕЯТЕЛИ, СФОРМИРОВАВШИЕ ЭСТОНСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МУЗЕЙ

Пирет Ыунапуу

Резюме

Статья дает обзор о тех людях, которые были связаны как с рождением Эстонского национального музея, так и его развитием в первые девять лет до провозглашения Эстонской Республики. Это были люди разного поприща, с разными устремлениями в своей профессиональной деятельности, но всех их объединяло уважение к прошлому своего народа и желание сохранить его для будущих поколений. Это было понимание, что и наша народная культура – это бесценное сокровище, достоинство которого не убавится и по прошествии лет, а будет только расти.

Крупнейшие заслуги в претворении в жизнь идеи музея и в направлении его первых шагов принадлежат работавшему в то время школьным учителем в Тарту Оскару Калласу, кто вдобавок к музейной работе действовал во многих культурно-общественных предпринимательствах и обществах. Руководил и направлял работу собирательского комитета художник Кристиан Рауд, кто своим личным примером привлек к музейной работе многих молодых художников-последователей. Из писателей с организацией деятельности музея были тесно связаны Карл Эдуард Сёэт и Аугуст Кицберг. Автором многих идей был журналист и политик Яан Тыниссон, умные и взвешенные советы давал издаелека пастор Виллем Рейман.

С музеем были связаны, прежде всего, представители интеллигенции: школьные учителя и пасторы, художники, писатели и т.п. В состав деятелей музея входили действующие члены, кто своей непосредственной работой и убеждениями непосредственно направляли работу музея, а также широкий членский состав, поддерживающий музей как деньгами, так часто и конкретными действиями. Всего в списке членов Эстонского

национального музея за восемь с половиной лет насчитывалось 707 человек.

Работа в пользу музея происходила в двух направлениях. Кроме действительных членов и доверенных лиц музея в состав музейных сотрудников можно внести и многих тех молодых людей, которые каждое лето направлялись в экспедиции по Эстонии и собирали для музея предметы старины. Музей старался привлекать к собирательской работе прежде всего студентов и учащихся-художников, чье было летом свободным, а также учителей школ, писателей, журналистов и других представителей интеллигенции. Именно студенты составляли большую часть собирателей, со своей стороны содействовали в этом и студенческие организации. В заключение о собирании предметов старины можно сказать, что в первые два года сбор происходил в ограниченном размере, резко возрос в 1911–1913 гг. и постепенно падал начиная с 1914 года, достигнув застоя в 1918 году. Всего за эти 10 лет было собрано 19 412 предметов, 13 498 из них, т.е. 2/3 часть, – в предвоенном году. Это особенно важно потому, что последующее военное положение во многих отношениях способствовало разрушению достояний старины.

Вторым направлением было ознакомление широких народных масс с целями музея. Здесь были заняты разные общества и организации, которые устраивали мероприятия в пользу музея. По всей Эстонии в пользу музея проводились праздники, весь доход от которых или его часть поступали в музей. В такой работе особенно активны были студенты. На этом поприще в дополнение к известным врачам и адвокатам особенное место занимали их супруги, которые могли приложить свою энергию в организации праздников и проведении благотворительных мероприятий и поддержать убеждения мужей. Ни для кого из этих людей, кто брал на себя такое большое дело, музейная работа не являлась их основной работой, а только «бесплатным трудом в пользу Отечества». Однако за пару лет успели довести идею музея до сознания тысяч эстонцев и начать систематический сбор старины, создав таким образом базу для ученых-специалистов будущего поколения.